

Pomfartma

Några anteckningar om allmogelivet av Alf Johansson

Pomfartma
Norrbo

När drottning Kristina en gång reste genom socknen hände det sig, att hon tappade ett hjul på vagnen, i vilken hon åkte. Man försökte emellertid, så gott man kunde, soljälpa skad och band fast hjulet med vidjor. Det ställe där detta skedde, kallades därefter Vidjebo eller nu på senare tider Vibo. Litet längre fram ramlade hjulet av igen, varför drottningen måste vänta, medan man skaffade en smed som lagade vagnen. Det ställe, där hon under tiden bodde, kallades därefter Flomansborg, nu Flomantorp, och det ställe, där hon tappade hjulet Hjultuset. (165)

Vid Hallsta i en hage alldeles invid stora Klippbergsvägen står några stora tallar. Det sägs, att dessa äro minnen från den tid, da Gustav Vasa togade med sina dalkutar till Vesterås.

När min mormor var ung hade en talat om att han sett den onde åka efter en svart häst. Han - den onde - hade haft lienen till skalmar och åkt rystigt fort, så att elden sprutade efter honom. Detta skedde omkring 185. Julaftonen skulle djuren hava bröd, så att ej trollkärningar skulle hava makt med dem. Han ej hört något särskild sorts bröd.

På Engso fanns en ung präst, som frågade pigorna, om de skulle resa till blåkulla. Han frågade om han skulle få följa med. Han trodde, att det var skoj. På kvällen kom pigorna och sade till honom, att han skulle följa med. Han hade ej makt att säga ifrån. När han rest långt bort, kom han att

2
nämna Guds namn. Då hade ej trolldomen
någon makt med honom. Han föll då ner
men var så långt borta, att han ej kom hem.
Kills det blev dags att gå i kyrkan.

En dräng gick över kyrkogården en natt då fick
han se en dödskele. Han gjorde något spektakel
åt denne. Någon natt efteråt hade han
blivit hämtad till kyrkan för att be om för-
låtelse, när han kom in i kyrkan var den
uppljst. Han kände igen flera för länge se-
dan avlidna sitta i bänkarne. Han blev
då framkallad och skulle be om förlåtelse. Då
han skulle be döja där om seds, att han skulle
räcka fram sin venstra hand. När han gjorde
det vart den förlamad.

När man fruktade, att någon skulle komma
igen efter döden så kastade de eld efter
den, då kristen bars ut.

I Tillinge kyrkogård var en keul och grävde
en grav. Han hittade då en dödskele. Han sa
till denne; "du har stor haka du alldes som jag
Kom hem till mig i kväll, skall du få en sup".
På kvällen kom han mycket riktigt när
mannen skulle geva honom supen kastade
mannen den över venstra axeln och sade. "Nu
kan du gå och lägga dig i din grav igen", om
då fick han sig en så kraftig öfifil, att han
var sjuk i flera dagar.

Mormors farfar har berättat för henne
När han var pojke var det några, som tyckte
det skulle vara klokt att se, om det skulle
komma några trollkänningar till kyrkstolen
på påsknatten. Det gjorde det mycket
iaktigt men trollkänningarne sade, att om
de omdalade för någon, vilka de - trollpackor
- voro, skulle det gå dem mycket illa. De

skulle nämligen skrapa maten av klockorna till smörja till sin resa.

Om det var en kull, som först kom in i går på nyårsdagen var det bra, för då skulle yxor bli starka under året.

Sådant väder det var mellan jul och trettondagen skulle det bli under året.

Folkens skulle ritas över gluggar och dörrar vid påsken så att ej trollkärningar hade någon makt att förgöra kreaturen.

När sedan kreaturen skulle släppas ut på be skulle de gå över stäl, så att ingen hade makt att förgöra dem.

När man stängde fick inte "hänken" sättas avig, för då skulle andra kunna mjölta korna (hänk-ordjering)

Den som ville se sin tillkommande skulle fasta på antingen mat eller dryck på jul-aftonen. Sedan, när den skulle gå och lägga sig, skulle det ställas ett glas med dricka och ett med brännvin på bordet. Ifall det någon och drack ur brännvinglasat blev det en make, som bara sopte och slarvade. Drack han ur drickat blev det en bra kull.

I Björksta sades det, att strax innan olyckskedde höides rop från sjön än.

Det sades även, att den som låg på höns den dog ej i frid.

En del lade stäl och flinta, tobak och pipa samt brännvinglanta i kistan hos den döde.

Det berättas om en trädgårdsmästare på Engso att han blev kär i en flicka, som inlyskte om honom och han gav flickan allahanda presenter. En gång hade han givit henne ett stort fint äpple. Hon fruktade

att det ej var äkta, utan gav det till en gris. Det sades att grisen blivit så tokig efter brädgårdsmästaren att han måste köpa grise och slakta den för att bli av med densamma. Han hade nämligen givit flickan ett förtrollat äpple.

Listan jullimpan skulle sparas till den dagen som första säden sades på vären. Då skulle äro ätas ägg den dagen.

För att skämma en bössa för en annan skulle det stypas örter i pipan. Om ej bössan dödades skulle det vara bra att lägga en 10 öring i bössa och skjuta. Var hon förtrollad skulle man spara nattvandsbrudet vid nattvanden, utan ty det och lägga det i bössan och skjuta. Då skulle hon bli avbotad. Men på samma gång sades det att den som gjorde det gav sig åt den onde. Man skulle alltid taga ifrån spaklarna

från redskapen, när man slutade köra för annars sades det, att ej hästarna fick någon or. När en ny tjänare kom till gården skulle denne litta in i bakugnen för att kunna trivas på stället. Den som fegick själmord fick ej begravas so andra. Han fick ej någon klockringning, och skulle släpas över norra kyrkogårdsmuren, samt begravas endera måndag eller onsdag. På julnatten skulle maten stå framme på bordet för att hustrutarna skulle haor feststening.

Det var en sed att resa julstänger vid gården. Det var alltid ungdomarnes göra. Det skulle vara länge, raka bakade stänger. Det skulle vara en stäng vid vardera sidan om inbör porten till gården. I toppen satt en kran av gran eller enris samt andra figurer - pilar hjärtan o. s. v. - av trä målade i lysan färger. Även sattes rustor i gödselkögarna.

Julnatten skulle lysa brinna. Det skulle stå i en kittel med dricka och detta dricka skulle hästarna ha på juldagsmorgonen för att det ej skulle ske dem olycka under året.

Hästkött ansågs ej för duga till människoförbrukning.
Hästarna slaktades vid någon varggrop.

Bara huden avtog. Teropparna fick tjäna till lockbete åt vargarna. Den som slaktade en häst ansågs att vara en riktig rackare. Tyon

Om det frös på natten till Marie bebiddelsdag skulle det frysa i fyrtio nätter.

Om man såg den första sädesräslan sitta på taket, skulle det bliva gott år, tvärtom om man såg henne på masken.

Det ansågs att vara farligt att röva skatbon. Gammalt folk: "den som rövar skatbon mister lika mycket som en kö".

Ströllen före bröllopet skulle brudens vänner innan åta gröt tillsammans med henne.

Den som fick den i gröten ilagda mande skulle bli först gift.

Midsommaraftonen skulle man plöcka 9 sorters blomster på olika ägor. Dem skulle man lägga under kudden på natten. Det man då drömde skulle gå i uppfyllelse.

När man börja en väv så skulle man innan man värde i garnet skulle ett eld-kol föras genom vävskillet.

Man fick ej lägga en pott eller bok upp och ner för då skulle kreaturen bli så klena att de vände benen i vädret.

Veckan före påsk var det alltid en tvivel om
att först komma upp, den som låg sist fick
ett öknamn det började på påsksöndagen

1) Palmstunt	2) Skäpsnok
3) Fettnisse	4) Askfis
5) Skärkuse	6) Länglat
7) Strekelkotten	8) Påsklöskan
9) Andastoken	10) Tredjedagstoken

Häpplinge Romfartans. Sn

den 11 feb. 1920

Algot V. Johansson

Mr. Westmanland
H. W. W. W.
En Romfartans
1920

Följande visa är enligt traditionen diktad för länge sedan av en bondkustur, skildrar på vers en vanlig sägen om Romfartans kyrkas uppbyggde och händelserna i samband därmed. Den har berättats av mor till dotter till i början av 1800-t. då skivkonsten blev allmän, blev den upp-tecknad.

Romfars visa.

I fordom tid kring land och hav en pilgrim drog
från Norden.

Ett krusafit, sin vandings star hans
rikdom var på jorden.

Han bad med tro och ödmjuk dygd om guds
båd när och fjärran.

En kyrka i sin fosterbygd han helga vill
åt Herren.

Visst aldrig han i hyddan skato av fruktan
eller ånger men högre var dock templet väl
för böners fromma ånger

Den rena viljan var han kom blev hörd a
krutna bröder och snart i konstens land i
Rom hans själ av andakt glösa

Snart Petri väldiga kupol sig för hans öga
höjer där södens fulla morgonsol på seklers
ära drojer.

En kalk han fick av påvens hand att hjärtat
först hugvala så gick han hem i fädrens lan
att där sin gäld betala.

Vad ädel kraft av modan träng förhöjs till
segerns styrka snart profest bön och helig
sång blev hörd i Romfars kyrka

På kross och hoppets altar där den gyllne kan
blänker som mängen själ med front begär på
modans tron sig sänker.

Men plötsligt kalken därifrån sägs genom
rån försvunnet.

Och blev så villigt svekets hän i Romfars
rinsel funnen.

En galler ärens vittnesbörd ej nödens vandrings öde.
Som hans martyr blev Romfar förd till orätt-
plats och döden.

Flans rena själ vid korset fäst såg segerens
krona vind.

Och hjässan föll i blodig hast med silverlockar
sirad.

Var fågel sjöng vid svärdets klang en morgon
psalm i dale

En källa där ur djupet sprang så klar som
stjärnesalen.

Flou viskar där bad dag och natt i jämn och
stilla susning så slog hans hjärta lungt och
och glett mot evigt ljus.

Visst Romfar himlens änglar såg i dödens stam
försoligt.

Nu leker källans blåa väg med blomstren
sma så roligt.

Från polen åter far i bleka vinterstjalar.

Men Romfars källa alltid klar ett helgans
oskuld mäter.

Sången om Romfar finnes berättad i Olof Tru
beskrivning över Västmandland.
utgiven 1754.

Denna visa är upptecknad av min 80 åriga
 morfar. Charlotta Johansson hon har köpt den av
 sin morfar.

- I Ack ljovliga nöje när jag tänker på
 hur min färga leonad har varit
 En unga flickor jag tilltala mä
 ni som ej sådant har erfant
 Ni som så fina granna plågar gånga
 dagligen vänta på friare många.
 På gjorde jag när som jag var ung
 När jag var ung då vill jag vara grann
 lityg av slissing med finaste ärmar
 stumpoma färga med röd konsjonell
 Skorna med kruksiga kanter
 Bredrandig kjortel med spets omkring fäller
 solhiltkan starkt jag alltid månd ha.
- II. Alltid var jag rasker på åker och på ång
 liksom i övriga sysslor jag varit
 händer och fötter de gingo upp mig
 liksom de lärkevingar varit.
 Ottor och kvallar så spann jag på sländ
 fint som silke var vareviga anda
 myskarlar kommo och sågo uppå
 Spinna och väva det kunde jag gelant
 och för min kvickhet fick jag bondhustna bli
 Jag som är född av gemeneasans stånd
 och därtill en gemenemans piga
 Nu får jag sjunga och visa för alla
 att jag har piger och drängar att befälla
 lycklig är den som så hittar på
- III. Nu är jag gammal och orkar ej mera
 för sjukdom och steröplighet har tagit överhand
 ingen i världen nu frågar efter mig
 vart jag mig viker eller vänder.
 Mig passar bättre i spisen att sitta
 stundom i fönstret på väderleken sitta.

Træ kom i pipen om passer mig bést.

Wise 11

1669

ack quirliga nöjorda jagten-
 ber på Heere min förige
 läsmad har varit är unga
 flickor jag till tala mä ni som
 ej säddut har erfärit si som ja
 fina gramma Heer gånga dag
 ligen wente på friar många ja
 gjorde jag när som jag var ung
 säg jag var ung då vill jag vara
 gram linstyg af Slising med
 finasta ärmar stolpporna färge
 med röt konfjonell skon med
 krusiga kaptit Bredrandig
 kortt med spets omkring pållen
 Goldhikan Stort jag alltid mänd
 ha

Alltid var jag rasten på åker
och på ång lik som i öfriga fyer-
lor jag varit hender och fötter
de gingo upp på mig lik som de
lätke bingur varit ötted och vä-
lar så jä spann jag på stenda
fint som silke och två eviga esola
ung karlar kommo och säga uppå
Spinna och wefva det kunde jag
galant att för minn vichet för
jag bond hustru blifva jag som
är född af gemmenomman ständ
och där till en gemmenomman sija
Nu får jag sjeunga och visa för alla
att jag har piger och drengar att
befalla lijk lig är den som
Jä hittar på

73

Nu är jag gammal och ärtar
 ej mer för sjukdom och älder
 dom har tagit öfver handen
 jngen i werlden mer frågar efter
 mig wad jag mig wiker heller
 Bender tillig pasjar bättre
 i Spiisen att sitta stundom
 i fönstret på wedler sekun
 litta Swe korn i pipan det
 pasjar mig bäst

Upplysning av Charlotta
 Johansson (80 år) som har varit
 gift av sin morrens.